

УДК 811.161.3'374.26'373.46

РОЛЯ І МЕСЦА НАГЛЯДНАЙ СЕМАНТЫЗАЦЫІ Ў ТЭРМІНАЛАГІЧНЫХ СЛОЎНІКАХ НОВАГА ТЫПУ

М. У. Буракова

Гомельскі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт імя П. В. Сухого

Рэспубліка Беларусь

E-mail: burakova_75@bk.ru

У артыкуле разглядаецца пытанне аб месцы і ролі нагляднай семантызацыі ў вучэбным працэсе, аб увядзенні нагляднай семантызацыі ў перакладныя вучэбныя слоўнікі на матэрыяле электратэхнічных тэрмінаў. Даецца характарыстыка нагляднай семантызацыі, звернута ўвага на інфаграфіку і прыводзяцца ўзоры артыкулаў перакладнога вучэбнага слоўніка электратэхнічных тэрмінаў новага тыпу.

Ключавыя словы: наглядная семантызацыя; інфаграфіка; электратэхнічныя тэрміны; вучэбны слоўнік.

Ва ўмовах інфарматызацыі і глабалізацыі, стварэння адзінай адукацыйнай прасторы сучаснае грамадства імкнецца да рашэння такой навуковай задачы, як павышэнне эфектыўнасці камунікацый у працэсе адукацыйнай і навуковай дзейнасці ў вучэбнай. У працэсе навучання выпускнікі вучэбнага спецыяльнасцей павінны дасканалы валодаць прафесійнай мовай, той мовай, пры дапамозе якой спецыяліст можа выказаць сутнасць і спосабы рашэння прафесійных пытанняў. У сувязі з гэтым задача выкладчыка дысцыпліны «Беларуская мова (прафесійная лексіка)» заключаецца ў тым, каб сфарміраваць у студэнтаў максімальна шырокі спектр навыкаў і ўменняў (моўных, маўленчых, камунікатыўных) у канкрэтнай прафесійнай сферы, у прыватнасці, такіх спецыяльнасцей як «Сістэмы аўтаматызаванага праектавання прылад прамысловай электронікі», «Апаратура лічбавай апрацоўкі сігналаў», «Інструментальныя сродкі апрацоўкі сігналаў» і інш. у Гомельскім дзяржаўным тэхнічным універсітэце імя П. В. Сухого.

Сучасная методыка выкладання названай дысцыпліны арыентавана на пошук найбольш эфектыўных сродкаў, форм і метадаў навучання, мэтай якіх з'яўляецца павышэнне эфектыўнасці вучэбнага працэсу. Адным з такіх сродкаў на занятках з'яўляецца наглядная семантызацыя электратэхнічных тэрмінаў. Мэтай нагляднай семантызацыі на прыкладзе электратэхнічных тэрмінаў з'яўляецца хуткая і эфектыўная перадача карыстальніку складанай ў прафесійным і моўным плане інфармацыі. Пад нагляднай семантызацыяй мы разуме-

ем адзін з бесперакладных спосабаў «паведамлення звестак аб змесце моўнай адзінкі з дапамогай сродкаў нагляднасці: прадметных (непасрэдная дэманстрацыя прадмета і найменне яго), выяўленчых (прад'яўленне малюнка, схемы і г.д.), маторных (ажыццяўленне дзеяння і найменне яго)» [1, с. 152].

Ключавым кампанентам такой нагляднай семантызацыі, ці візуалізацыі, тэрмінаў выступае графічная ілюстрацыя, якая прадстаўляецца ў выглядзе малюнка, фатаграфіі, табліцы, чарцяжа, графіка, інфаграфікі і інш.

Наглядная семантызацыя з'яўляецца дадатковым кампанентам у фарміраванні мікраструктуры слоўніка. Яе варта разглядаць не як другасную, а як важную крыніцу атрымання візуальнай інфармацыі, якая дазваляе глыбей зразумець тэрмін. Прымяненне наглядных матэрыялаў падчас вучэбных заняткаў з'яўляецца неад'емнай часткай сучаснага навучальнага працэсу, а выкарыстанне інфаграфікі, як аднаго з ліку новых сродкаў нагляднасці, дае магчымасць павысіць засваенне тэрміналагічнага матэрыялу. Вербальныя дэфініцыі тэрмінаў, як вядома, неабходныя карыстальніку, аднак дадатковым спосабам да канца і поўнасцю разабрацца ў вобразна-сэнсавай структуры тэрміналагічных адзінак, якія выклікаюць цяжкасць у іх асэнсаванні і іх перакладзе з адной мовы на другую, з'яўляецца выкарыстанне нагляднай семантызацыі ў яе разнавіднасцях.

Так, наглядная семантызацыя электратэхнічных тэрмінаў у перакладным вучэбным слоўніку як спецыяльна распрацаваным дапаможніку дазваляе паскорыць успрыманне і запамінанне тэрмінаў, спрашчае працу з новай лексікай, сістэматызуе веды, дазваляючы лёгка авалодаць складанымі тэрмінамі, а кампактнае прадстаўленне інфармацыі ў выглядзе інфаграфікі дазваляе замяніць вялікі аб'ём навукова-тэхнічнага тэксту. Інфаграфіка – гэта адзін з новых графічных спосабаў прадстаўлення інфармацыі. М. Смікіклас пад дадзеным тэрмінам разумее візуалізацыю дадзеных або паняццяў, мэта якой – прадставіць аўдыторыі складаную інфармацыю так, каб яна магла быць хутка ўспрынятай і лёгка зразумелай [2, с. 12]. Такая нагляднасць, ці інфаграфіка, выходзіць за межы простаі ілюстрацыі. Гэта сінтэтычная форма арганізацыі інфармацыі, якая выкарыстоўваецца для дакладнай і апэратыўнай перадачы вербальнай інфармацыі з мадэляваннем звязаных з ёй візуальных вобразаў. Яна працуе там, дзе трэба паказаць прылады і алгарытм іх працы, суадносіны прадметаў і фактаў у часе і прасторы, прадэманстраваць, як што выглядае, названае адпаведным тэрмінам.

Відавочна, што ўключэнне нагляднасці, ці інфаграфікі, у перакладным вучэбным слоўніку на матэрыяле электратэхнічных тэрмінаў будзе спрыяць арганізацыі вялікіх аб'ёмаў складанай інфармацыі і прадставіць іх хутка, выразна і наглядна. Такі вучэбны слоўнік будзе выконваць самыя розныя функцыі: вучэбную, даведачную, сістэматызавальную, наглядную.

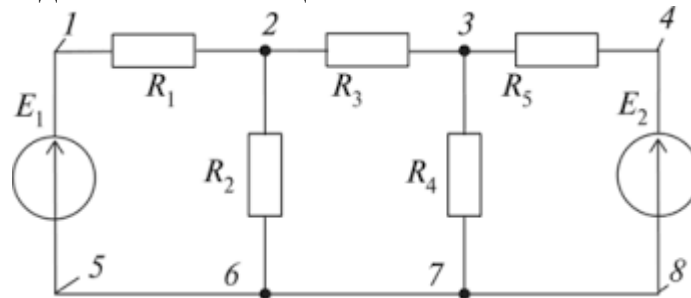
Слоўнік уключае найбольш ужывальныя электратэхнічныя тэрміны рознай будовы (аднаслоўныя і шматслоўныя), размешчаныя ў алфавітным парадку, з захаваннем парадку слоў, тыпу: *Активная мощность*, а не *Мощность активная*, захоўваюцца іх усталяваныя асаблівасці ўжывання ў канкрэтнай форме і ліку.

Тэрміны ў слоўніку падаюцца ў асобных тэрміналагічных артыкулах паводле распрацаваных прынцыпаў, што адлюстроўваюць наступны змест: (1) тэрмін на рускай мове і адпаведнік на беларускай, (2) дэфініцыя тэрміна на рускай і беларускай мовах, (3) наглядная семантызацыя. Напрыклад:

I. (1) Ветвь электрической цепи || Ветка электрычнага ланцуга

(2) Дэфініцыя: связная совокупность элементов, образующих путь для протекания тока между двумя узлами // сувязная сукупнасць элементаў, якія ўтвараюць шлях для праходжвання току паміж двума вузламі

(3) Наглядная семантызацыя:

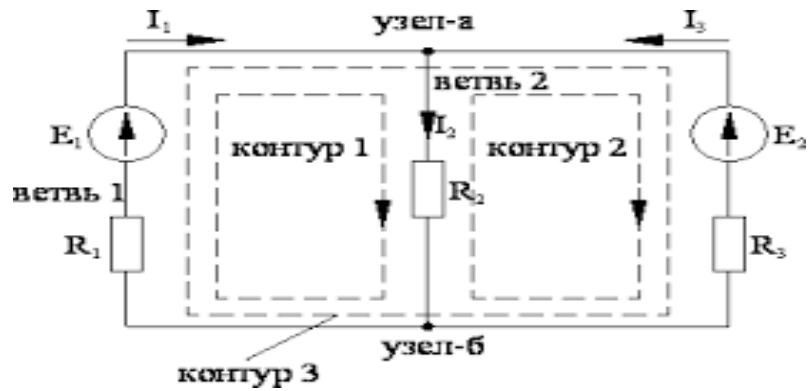

Мал. 1. Ветка электрычнага ланцуга

II. (1) Узел электрической цепи || Вузел электрычнага ланцуга

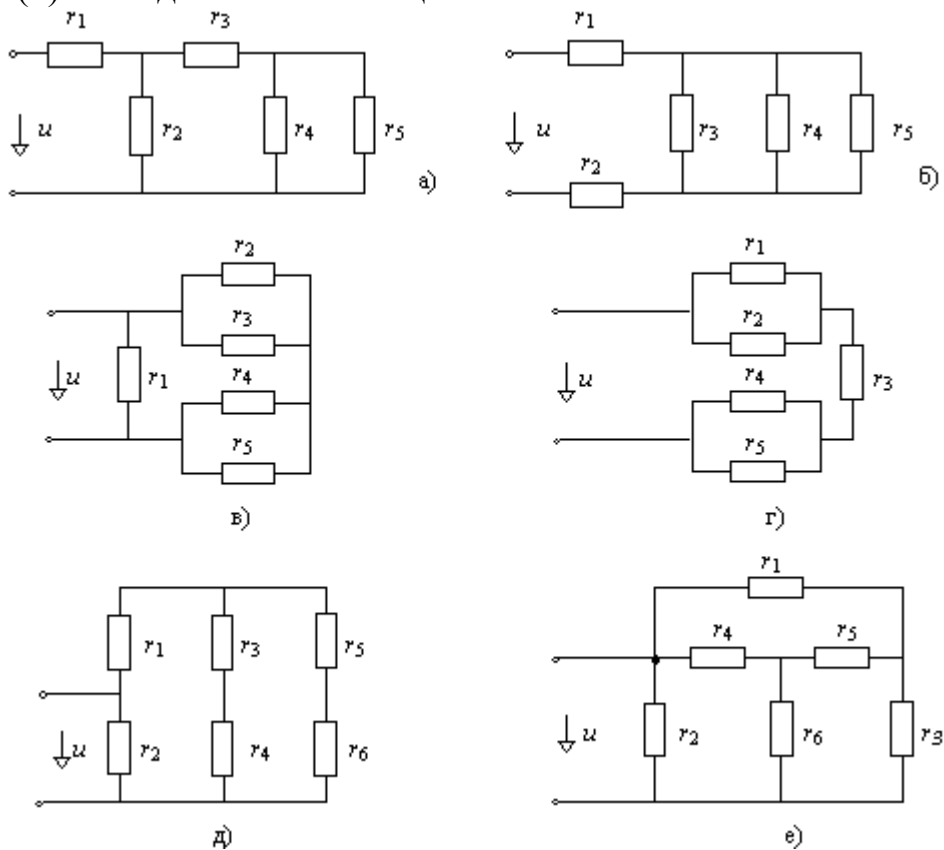
(2) Дэфініцыя: место соединения не менее трёх ветвей // месца злучэння не менш за тры веткі

(3) Наглядная семантызацыя:

Мал. 2. Вузел електричнага ланцуга

- III. (1) Электрическая цепь // Электрычны ланцуг
 (2) дэфініцыя: совокупность технических устройств и объектов, по которым протекает электрический ток, и электромагнитные процессы в которых могут быть описаны понятиями электродвижущей силы, тока и напряжения // сукупнасць тэхнічных прылад і аб'ектаў, па якіх працякае электрычны ток, і электрамагнітныя працэсы ў якіх могуць быць апісаны паняццямі электрарухальнай сілы, току і напружання
 (3) наглядная семантызацыя:

Мал. 3. Электрычны ланцуг

Наглядная семантизацыя, ці інфаграфіка, з'яўляецца не толькі рэцэпнальным спосабам перадачы інфармацыі, але і сродкам уздзеяння на эмоцыі, стварае візуальную асацыяцыю, аўтарскі вобраз, які звязвае ў адзінае цэлае элементы розных сістэм. У выніку прымянення графічных ілюстрацый у спецыялізаваных тэкстах і слоўніках заўважана, што не ўсе паняцці могуць быць растлумачаны з дапамогай інфаграфікі. Разам з тым наглядная семантизацыя можа і павінна быць у фокусе ўвагі сучаснай тэрмінаграфіі, паколькі яна мае пэўныя перавагі ў дасягненні эфектыўнасці навучання спецыялістаў, асабліва тэхнічнага профілю.

Так, электратэхніка з'яўляецца агульнатэхнічнай дысцыплінай і служыць базай для вывучэння больш прыватных спецыяльных дысцыплін, звязаных з аўтаматызацыяй тэхналагічных працэсаў, электразабеспячэннем, электраабсталяваннем адпаведных галін і інш. Для поўнага засваення і асэнсавання асноўных паняццяў электратэхнікі студэнтамі мала і складана перадаць іх з дапамогай толькі вербальных сродкаў. Для рашэння гэтай праблемы прапануецца ўвесці наглядную семантизацыю, ці інфаграфіку, як асобны пункт у тэрміналагічным артыкуле электратэхнічных тэрмінаў у перакладным вучэбным слоўніку электратэхнічных тэрмінаў. Асабліва гэта неабходна, калі лексема-тэрмін з'яўляецца гіперонімам (*главное оборудование – галоўнае абсталяванне, вспомогательное оборудование – дапаможнае абсталяванне*), абазначае адно з відавых паняццяў (*нелинейная электрическая цепь – нелінейныя электрычны ланцуг, активные нелинейные резистивные элементы – актыўныя нелінейныя рэзістыўныя элементы*) ці складанае паняцце, якое абазначае тэхналогію, працэс або паслядоўнасць дзеянняў (*электрическая цепь – электрычны ланцуг: источник электрической энергии – крыніца электрычнай энергіі, приёмник – прыёмнік, соединительные провода – злучальныя праводы*).

Такім чынам, наглядная семантизацыя тэрмінаў і яе адлюстраванне ў артыкулах тэрміналагічных слоўнікаў гарантуе іх карыстальнікам хуткае і адэкватнае ўспрыманне вялікага аб'ёму інфармацыі, канкрэтызуе значэнне тых лексічных адзінак, якія патрабуюць дадатковага вербальнага і візуальнага ўдакладнення. Не менш каштоўным з'яўляецца выкарыстанне такога тыпу падрыхтоўкі слоўнікавых артыкулаў у перакладных тэрміналагічных слоўніках для арганізацыі працэсу навучання ўвогуле, асабліва з улікам сучасных умоў і неабходнасці дыстанцыйнай формы навучання.

БІБЛІОГРАФІЧНІ СПАСЫЛКІ

1. Азимов, Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – М.: Издательство ИКАР, 2009. – 448 с.
2. Смикиклас, М. Инфографика. Коммуникация и влияние при помощи изображений / М. Смикиклас. – СПб.: Питер, 2014. – 152 с.
3. Усольцев, А. А. Общая электротехника: Учебное пособие / А. А. Усольцев. – СПб.: СПбГУ ИТМО, 2009. – 301 с.

THE ROLE AND PLACE OF VISUAL SEMANTIZATION IN TERMINOLOGICAL DICTIONARIES OF A NEW TYPE

M. V. Burakova

*Gomel State Technical University named after P. O. Sukhoi
Belarus*

E-mail: burakova_75@bk.ru

The article deals with the question of the role of visual semantization in the educational process and the introduction of visual semantization in educational dictionaries based on the material of electrical terms. The characteristics of visual semantization was given, the infographics was paid attention to, the samples of articles of the educational dictionary of electrotechnical terms of a new type were proposed.

Keywords: visual semantization, infographics, electrical engineering terms, educational dictionary.